

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCE LAW; INFORMATION LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-17>

УДК 342.998.85(477)

ВАСИЛЬЄВ С. В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедра історії, археології та гуманітарних наук

E-mail: Stas.vasilev.83@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1470-4426>

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, 61000, пров. Руставелі, 7

ФІНІН Г. І.

доктор філософських наук, професор кафедри історії, археології та гуманітарних наук

E-mail: finingeorgiy@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7437-2996>

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, 61000, пров. Руставелі, 7

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ. Наукову статтю присвячено визначенню правових засад державного нагляду у сфері вищої освіти. Проаналізовано норми законодавчих і підзаконних актів, які регулюють державний нагляд та освітню діяльність. Вивчено праці науковців, які досліджували особливості державного нагляду у різних сферах господарювання. Під час підготовки статті використано загальнонаукові та спеціальні юридичні методи дослідження. Мета дослідження полягає у встановленні особливостей правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти.

Запропоновано визначити державний нагляд у сфері вищої освіти як діяльність уповноважених органів щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства про вищу освіту, який здійснюється у межах повноважень та в порядку, передбаченому законодавством України.

Встановлено особливості правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти: повноваження щодо здійснення державного нагляду у закладах вищої освіти надані Міністерству освіти і науки України та Державній службі якості освіти України; нагляд за дотриманням ліцензійних умов освітньої діяльності здійснює виключно МОН України; встановлені спеціальні критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері вищої освіти; визначено особливі вимоги до змісту уніфікованого акта, що складається в результаті проведення планового заходу державного нагляду у сфері вищої освіти. Наголошено, що підстави для позапланових перевірок ДСЯО України встановлені не законодавством про державний нагляд, а законодавством про освіту.

Запропоновано внести певні зміни до чинного законодавства для вдосконалення правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти: чітко розмежувати предмет державного нагляду МОН України та ДСЯО України у закладах вищої освіти; розробити і затвердити особливий порядок здійснення позапланових перевірок закладів вищої освіти МОН України; внести зміни до Закону України «Про освіту», які б передбачали, що освітній омбудсмен проводить планові або позапланові перевірки закладів вищої освіти відповідно до законодавства про державний нагляд у сфері господарської діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державний нагляд, правове регулювання, вища освіта, перевірка, дотримання законодавства, заклад вищої освіти..

Як цитувати: Васильєв С. В., Фінін Г. І. Правове регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2025. Вип. 40. С. 162-170. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-17>

In cites: S.V. Vasylyev, G. I. Finin (2025) Legal regulation of state supervision in the sphere of higher education. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (40), P. 162-170 <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-17> (in Ukrainian)

Вступ. Державний нагляд за дотриманням законодавства у різних сферах економіки призначений для забезпечення додержання умов підприємництва суб'єктами господарювання.

Державний нагляд у сфері вищої освіти потрібен для забезпечення дотримання прав учасників освітнього процесу, ліцензійних умов освітньої діяльності, виконання вимог законодавства про освіту. Можливість порушення прав абітурієнтів під час прийому на навчання або протягом освітнього процесу, вірогідність невиконання ліцензійних умов закладами вищої освіти обґрунтовують важливість та необхідність здійснення державного нагляду у сфері вищої освіти. Належне правове регулювання підстав і порядку здійснення державного нагляду, повноважень наглядових органів влади покликане гарантувати дотримання прав учасників освітнього процесу, законність у діяльності закладів вищої освіти. Під час вивчення проблеми можуть бути встановлені прогалини у правовому регулюванні досліджуваних правовідносин.

Наведені аргументи обґрунтовують актуальність обраної теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у встановленні особливостей правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти. Для досягнення мети дослідження необхідно виконати наступні завдання:

– охарактеризувати нормативно-правову базу для здійснення державного нагляду у сфері вищої освіти;

– визначити підстави і порядок здійснення державного нагляду у сфері вищої освіти;

– розробити рекомендації для вдосконалення правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти.

Огляд літератури. Наукові дослідження правників присвячені як загальній характеристиці державного нагляду, так і проблемам контролю за дотриманням законодавства в окремій галузі господарювання. Зокрема, для характеристики загальних теоретичних засад державного нагляду використані праці Н. А. Горбової [4] та Л. В. Сороки [20].

Водночас у цих працях не висвітлюється специфіка наглядової діяльності саме у сфері вищої освіти.

Окремі аспекти державного нагляду у сфері вищої освіти проаналізовані певними науковцями. Зокрема, С. М. Кушнір вивчав зарубіжний досвід правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти [7].

К. В. Бортняк намагався охарактеризувати контрольно-наглядові функції держави у сфері науки [3]. В. А. Бондаренко та Н. О. Пустова досліджували основні функції нагляду та контролю у сфері освіти в Україні [1]. Принципи організації та здійснення державного нагляду і контролю у сфері освіти стали предметом наукових досліджень В. А. Бондаренко та С. С. Єсімова [2]. Використані у роботі наукові праці дозволяють зрозуміти окремі аспекти правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти. Разом із тим виникає потреба у підготовці комплексної праці, яка б встановлювала особливості правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання. Серед загальнонаукових методів варто назвати метод філософської діалектики, який розкривається за допомогою методів аналізу і синтезу, сходження від простого до складного, від абстрактного до конкретного, моделювання, абстрагування, ідеалізації та формалізації. Серед спеціально-юридичних методів, які використані у дослідженні, можна назвати системний, теоретико-юридичний, формально-догматичний, порівняльно-правовий методи пізнання, а також метод державно-правового моделювання.

Результати дослідження та дискусія. Нормативне визначення державного нагляду встановлено у п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (далі – Закон № 877-V). Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону № 877-V державний нагляд – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запо-

бігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства [10]. Проведення контрольно-наглядових заходів у закладах вищої освіти повинно ґрунтуватися саме на нормах Закону

№ 877-V. Пояснюючи сутність державного нагляду, Л. В. Сорока зазначає, що нагляд і контроль як елементи системи державних гарантій являють собою комплекс правових, організаційних, інспекційних заходів, що проводяться уповноваженими органами влади для виявлення, припинення та запобігання порушенням правил господарської діяльності [20, с. 174]. Н. А. Горбова наголошує, що функція контролю не тільки забезпечує законність і дотримання обов'язкових вимог законодавства, а й передбачає періодичне проведення перевірок підконтрольних організацій [4, с. 40]. Державний нагляд у сфері вищої освіти характеризується певною специфікою. В. А. Бондаренко та Н. О. Пустова вважають, що державний нагляд і контроль у сфері освіти – це функція уповноважених органів виконавчої влади, що охоплює контроль якості освіти та державний нагляд у сфері освіти [1, с. 125]. К. В. Бортяк визначає соціальну, політичну та правову мету державного нагляду у сфері науки і освіти [3, с. 43]. Ф. П. Яценко пропонує розуміти нагляд за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання як врегульовану нормами чинного законодавства діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на встановлення відповідності освітньої діяльності даних ЗВО вимогам законодавчих актів у сфері освіти [21, с. 215]. Враховуючи наведені норми законодавства і роздуми науковців, можемо визначити державний нагляд у сфері вищої освіти як діяльність уповноважених органів щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства про освіту, який здійснюється у межах повноважень та в порядку, передбаченому законодавством України.

Законодавство про освіту та про державний нагляд встановлює повноваження конкретних органів влади щодо здійснення державного нагляду у сфері вищої освіти. Як передбачено ч. 1 і ч. 2 ст. 69 Закону України «Про освіту» державний нагляд у сфері освіти здійснюється центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти. Метою нагляду вказано захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, забезпечення інтересів суспільства щодо належної якості освіти та освітньої діяльності [11]. Відповідно до п. 1 Положення про Державну службу якості освіти, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 168 (далі – Положення про ДСЯО), саме цей орган влади реалізує державну політику забезпечення якості освітньої діяльності. Згідно із пп. 7 п. 4 Положення про ДСЯО до повноважень цієї служби належить здійснення державного нагляду за діяльністю закладів освіти щодо дотримання ними вимог законодавства про освіту. Тобто державний нагляд за дотриманням законодавства про освіту уповноважена здійснювати Державна служба якості освіти України (далі – ДСЯО України) [9]. При чому виходячи з норм Закону України «Про освіту» повноваження ДСЯО України щодо здійснення державного нагляду стосуються закладів і дошкільної, і повної загальної середньої, і фахової передвищої, і вищої освіти.

Відповідно до ст. 77 Закону України «Про вищу освіту» державний нагляд за дотриманням законодавства про освіту у закладах вищої освіти здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти [12]. Згідно із п. 1 Положення про Міністерство освіти і науки України (далі – МОН України), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 (далі – Положення про МОН України), саме цей орган влади забезпечує формування і реалізацію державної політики у галузі освіти [8]. Таким чином державний нагляд за дотриманням законодавства про освіту у закладах вищої освіти здійснює МОН України.

Слід зазначити, що відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» освітня діяльність підлягає ліцензуванню (далі – Закон № 222-VIII) [13]. Згідно із п. 5 Переліку органів ліцензування МОН України здійснює ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної освіти [14]. Повноваження МОН України щодо ліцензування закладів вищої освіти встановлені також у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про вищу освіту» [12]. Отже, саме МОН України видає ліцензії закладам вищої освіти.

Повноваження МОН України щодо здійснення державного нагляду за додержанням ліцензійних умов освітньої діяльності встановлені у законодавчих і підзаконних актах України. Як передбачено у ч. 3 ст. 19 Закону № 222-VIII контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов здійснюють органи ліцензування [13]. Відповідно до п. 9-1 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» МОН України здійснює контроль за дотриманням ліцензійних умов освітньої діяльності [12]. Згідно із

пп. 44-2 п. 4 Положення про МОН України міністерство здійснює державний нагляд за дотриманням закладами освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти шляхом проведення планових та позапланових перевірок [8]. Таким чином повноваження МОН України щодо здійснення державного нагляду за дотриманням ліцензійних умов освітньої діяльності встановлені багатьма законодавчими і підзаконними актами України.

Можемо зробити висновок, що законодавство уповноважує здійснювати державний нагляд у закладах вищої освіти як МОН України, так і ДСЯО України. Важливо наголосити, що лише МОН України має право здійснювати державний нагляд за дотриманням вимог Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 (далі – Ліцензійні умови освітньої діяльності) [15]. Натомість ДСЯО України не здійснює нагляду за дотриманням норм Ліцензійних умов освітньої діяльності. Однак, предмет нагляду МОН України та ДСЯО України чітко не розмежований, обидва органи влади можуть контролювати дотримання одних і тих самих норм законодавства у закладах вищої освіти.

Підстави та порядок здійснення планових і позапланових перевірок будь-яких установ і організацій встановлені у ст. ст. 5–8 Закону № 877-V. Зокрема, відповідно до ст. 5 Закону № 877-V планові заходи контролю здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються органом контролю [10]. Існують затверджені критерії для визначення періодичності проведення контрольних заходів у підприємствах і організаціях певної сфери діяльності. Критерії, за якими визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду МОН України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 902 (далі – Критерії для перевірки МОН України).

Відповідно до п. 1 Критеріїв для перевірки МОН України періодичність здійснення наглядових заходів залежить від строку провадження освітньої діяльності, дотримання ліцензійних умов освітньої діяльності, кількості позапланових заходів, проведених протягом останніх трьох років, кількості звернень громадян про порушення їх прав у закладі вищої освіти, навчання у закладі освіти іноземців та осіб без громадянства [16].

Отже, в залежності від перелічених критеріїв МОН України визначає, наскільки часто

варто проводити планові перевірки у певному закладі вищої освіти.

Здійснення планових заходів державного нагляду ДСЯО України характеризується певною специфікою. Зокрема, згідно з ч. 10 ст. 2 Закону

№ 877-V ДСЯО України під час здійснення заходів державного нагляду повинна забезпечити дотримання вимог виключно ч. 4 ст. 5 Закону № 877-V [10]. Вказана норма встановлює вимоги про своєчасне надсилання повідомлення про проведення планової перевірки. Водночас норми ч. ч. 1–3 ст. 5 Закону № 877-V, які закріплюють умови для планування перевірок, не поширюються на ті планові перевірки, які проводить ДСЯО України [10]. Тобто для цієї служби не повинні затверджуватися критерії для визначення частоти планових перевірок, формуватися річні плани проведення перевірок.

Однак, насправді і критерії для проведення планових перевірок ДСЯО України, і річні плани перевірок ДСЯО України затверджені. Критерії, за якими визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду ДСЯО України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2018 № 982 (далі – Критерії для перевірки ДСЯО України). Згідно із п. 1 Критеріїв для перевірки ДСЯО України частота здійснення заходів державного нагляду залежить від чисельності здобувачів вищої освіти за останні три роки, кількості науково-педагогічних працівників, стану оприлюднення установчих документів на офіційному веб-сайті, наявності відокремлених структурних підрозділів та неакредитованих освітніх програм [17]. Таким чином, в залежності від перелічених факторів визначається періодичність планових перевірок закладу вищої освіти ДСЯО України.

Можемо зробити висновок, що частота перевірок МОН України залежить від порушення ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, наявності скарг на порушення вимог законодавства про освіту, а частота перевірок ДСЯО України залежить від чисельності здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, наявності відокремлених структурних підрозділів і неакредитованих освітніх програм.

Варто зазначити, що до річного плану заходів контролю МОН України на 2025 рік потрапило 20 закладів вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти. Вказаний план оприлюднено на сайті міністерства [18]. Річний план проведення заходів державного нагляду ДСЯО України на 2025 рік також

оприлюднено на офіційному сайті цієї служби [19]. Подальше проведення планових заходів контролю у закладах вищої освіти здійснюється контролюючими органами відповідно до затверджених річних планів.

Зауважимо, що ч. 3 ст. 19 Закон № 222-VIII вимагає створення комісії органом ліцензування для проведення заходу державного нагляду [13].

Таким чином для проведення перевірки дотримання Ліцензійних умови освітньої діяльності МОН України повинне створити комісію з числа фахових спеціалістів – працівників міністерства.

Проведення планової перевірки суб'єкта господарювання повинно завершитися складанням акту, в якому слід відобразити відомості, що передбачені у ч. 6 ст. 7 Закону № 877-V [10]. Особливі вимоги до змісту уніфікованого акту, який складається в результаті проведення заходів державного нагляду у сфері вищої освіти, передбачені наказом МОН України від 22.02.2019 № 239.

Серед питань, які необхідно встановити під час проведення заходів державного нагляду, перелічені наступні: наявність ліцензії, відповідність структури закладу вищої освіти вимогам законодавства, дотримання вимог до ректора, виконання норм законодавства під час прийому абітурієнтів на навчання, додержання прав здобувачів вищої освіти під час відрахування, поновлення та переведення, особливості організації освітнього процесу, виконання вимог академічної доброчесності та інші.

Зазначені питання, які варто встановити під час державного нагляду у сфері освіти, суттєво відрізняють цю сферу діяльності від інших видів господарювання [20]. Наголосимо, що вказана форма акта перевірки є спільною для МОН України і ДСЯО України.

Підстави для проведення позапланових заходів державного нагляду встановлені у ст. 6 Закону № 877-V.

Позапланову перевірку слід проводити у разі виявлення недостовірних відомостей у документах обов'язкової звітності, для контролю за виконанням приписів, виданих за результатами планових перевірок, за зверненнями громадян про порушення їх прав або завдання шкоди.

Позапланові перевірки також можуть бути проведені за рішенням суду та на підставі звернень органів місцевого самоврядування [10]. Перелічені підстави для проведення позапланових перевірок цілком поширюються на випадки проведення заходів державного нагляду МОН України.

Водночас проведення позапланових перевірок ДСЯО України має певні особливості. Згідно з ч. 10 ст. 2 Закону № 877-V ДСЯО України під час здійснення заходів державного нагляду повинна забезпечити дотримання вимог виключно ч. 3 ст. 6 Закону № 877-V, яка передбачає надання копії направлення на перевірку посадовій особі суб'єкта господарювання. Водночас норми

ч. ч. 1–2 ст. 6 Закону № 877-V, які встановлюють підстави для проведення позапланових перевірок, на ДСЯО України не поширюються [10]. Відповідно до ч. 5 ст. 69 Закону України «Про освіту» підставами для проведення позапланової перевірки закладу вищої освіти ДСЯО України є надходження скарги громадянина про завдання шкоди його правам та законним інтересам, необхідність перевірки виконання розпорядження про усунення порушень законодавства, виявлених під час проведення планової перевірки. Також підставою для позапланової перевірки ДСЯО України може стати звернення освітнього омбудсмена [11]. Лише при наявності перелічених підстав стає можливим проведення позапланової перевірки закладу вищої освіти ДСЯО України.

Слід зазначити, що підстави для проведення позапланових перевірок ДСЯО України, які встановлені у ч. 5 ст. 69 Закону України «Про освіту» [11], дещо відрізняються від загальних підстав, які передбачені у ч. 1 ст. 6 Закону

№ 877-V [10]. Зокрема, ДСЯО України неможливо провести позапланову перевірку за рішенням суду, за дорученням прем'єр-міністра України, у разі настання аварій, пожеж, нещасних випадків, виявлення недостовірних даних у документах обов'язкової звітності.

Особливості проведення позапланових заходів державного нагляду суб'єктів освітньої діяльності встановлені наказом МОН України від 22.11.2022 № 1050 (далі – Порядок № 1050). Згідно із п. 4 Порядку № 1050 органом, який уповноважений проводити позапланові перевірки закладів освіти, визначено тільки ДСЯО, а не МОН України. Особливості проведення саме позапланових перевірок у закладах освіти, встановлені Порядком № 1050, полягають у наступному:

– територіальні органи ДСЯО України формують комісію у складі трьох осіб для проведення позапланової перевірки;

– перевірка проводиться за місцем провадження освітньої діяльності у робочий час, встановлений правилами внутрішнього розпорядку;

– затверджено особливий перелік питань для проведення позапланової перевірки;

– встановлено особливу форму акта за результатами позапланової перевірки суб'єкта освітньої діяльності [6].

Аналізуючи особливості державного нагляду у сфері вищої освіти, слід згадати і про діяльність освітнього омбудсмена щодо захисту прав учасників освітнього процесу. Згідно із ч. 4 ст. 73 Закону України «Про освіту» ця посадова особа має право перевіряти факти, викладені у зверненнях про порушення під час освітнього процесу, безперешкодно відвідувати заклади освіти, звертатися до правоохоронних органів або вимагати проведення службового розслідування за результатами проведених перевірок [11].

Але у цій нормі права чітко не встановлено, в яких випадках освітній омбудсмен має право проводити планові або позапланові перевірки. Незрозуміло, чи поширюються на освітнього омбудсмена вимоги Закону № 877-V. Вказані прогалини необхідно усунути.

Іноземні дослідники характеризують особливості державного нагляду у сфері освіти у власних країнах. Зокрема, угорські науковці стверджують, що нагляд за дотриманням прав учасників освітнього процесу здійснює уповноважений із захисту освітніх прав.

Відповідну посаду створено у структурі Міністерства освіти і науки Угорщини [23, с. 129]. Турецькі пошукачі стверджують, що освітній контроль у їх державі здійснюється адміністрацією закладу освіти та незалежними агентами-інспекторами [24, с. 65].

С. М. Кушнір пропонує використовувати міжнародний досвід для здійснення контролю якості освіти [7, с. 137]. Вказані пропозиції заслуговують на розгляд і врахування.

Висновки. Державний нагляд у сфері вищої освіти – це діяльність уповноважених органів щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства про вищу освіту, який здійснюється у межах повноважень та в порядку, передбаченому законодавством України. Особливості правового регулювання державного нагляду у сфері вищої освіти полягають у наступному: 1. Повноваження щодо здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства про освіту у закладах вищої освіти надані Міністерству освіти і науки України та Державній службі якості освіти України. 2. Нагляд за дотриманням ліцензійних

умов освітньої діяльності здійснює виключно МОН України. 3. Норми ч. ч. 1–3 ст. 5 Закону № 877-V, які встановлюють умови для планування перевірок, не поширюються на ті планові перевірки, які проводить ДСЯО України, але фактично виконуються цією службою. 4. Для МОН України та ДСЯО України встановлені спеціальні окремі критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері вищої освіти. 5. Встановлено особливі вимоги до змісту уніфікованого акта, що складається в результаті проведення планового заходу державного нагляду у сфері вищої освіти. Акт містить перелік питань, які підлягають встановленню під час проведення перевірки. 6. Проведення перевірки дотримання ліцензійних умов освітньої діяльності передбачає формування комісії зі складу працівників МОН України. 7. Норми ч. ч. 1–2 ст. 6 Закону № 877-V, які встановлюють підстави для проведення позапланових перевірок, на ДСЯО України не поширюються. Підстави для позапланових перевірок ДСЯО України встановлені у ч. 5 ст. 69 Закону України «Про освіту». 8. Підзаконний акт визначає порядок проведення позапланової перевірки закладів освіти ДСЯО України, який поширюється і на заклади вищої освіти. 9. Проводити перевірки у закладах вищої освіти за скаргами учасників освітнього процесу стосовно порушення їх прав має право освітній омбудсмен.

Для вдосконалення правового регулювання державного нагляду у сфері освіти необхідно внести такі зміни у законодавство:– чітко розмежувати предмет державного нагляду МОН України та ДСЯО України у закладах вищої освіти;– розробити і затвердити особливий порядок здійснення позапланових перевірок закладів вищої освіти МОН України;– внести зміни до Закону України «Про освіту», які б передбачали, що освітній омбудсмен проводить планові або позапланові перевірки закладів освіти відповідно до законодавства про державний нагляд у сфері господарської діяльності.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть стосуватися узгодження норм законодавства про державний нагляд та про адміністративну процедуру, уточнення повноважень Міністерства освіти та науки України та Державної служби якості освіти України під час здійснення заходів державного нагляду у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Основні функції нагляду та контролю у сфері освіти в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 119–128. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/issue/view/28/25>

- 2.Бондаренко В. А., Єсімов С. С. Принципи організації та здійснення державного нагляду і контролю у сфері освіти. *Соціально-правові студії*. 2018. Випуск 2. С. 32–38. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2018-2-32-38>
- 3.Бортняк К. В. Теоретичне осмислення контрольно-наглядової функції держави у сфері науки. *Академічні візії*. 2022. № 14. С. 35–46. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7737235>.
- 4.Горбова Н. А. Природа державного контролю (нагляду) та генезис його законодавчого визначення. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). Т. 1. С. 37–42. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_1/8.pdf
- 5.Гриценко Г. М., Солодченко С. В. Динаміка нагляду (контролю) регулювання господарської діяльності з боку державних органів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 1 (45). С. 41–54. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-41-54>.
- 6.Деякі питання здійснення державного нагляду (контролю) у сфері дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки від 22.11.2022 № 1050. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0245-23#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 7.Кушнір С. М. Державний контроль у сфері вищої освіти: зарубіжний досвід правового регулювання та шляхи його запозичення для України. Підприємство, господарство і право. 2017. № 9. С. 129–140. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/28.pdf>
- 8.Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 9.Положення про Державну службу якості освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 168. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 10.Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 11.Про освіту : Закону України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 12.Про вищу освіту : Закону України від 01.07.2014 № 1556-VII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 13.Про ліцензування видів господарської діяльності : Закону України від 02.03.2015 № 222-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 14.Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 15.Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 16.Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством освіти і науки, обласними, Київською міською державними адміністраціями : постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 902. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2018-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 17.Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері вищої освіти та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою якості освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2018 № 982. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/982-2018-п#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 18.Про затвердження Річного плану здійснення заходів контролю (нагляду) Міністерством освіти і науки України на 2025 рік: наказ МОН України від 29.11.2024 № 1683. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Нормативно-правові акти. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-richnoho-planu-zdiisnennia-zakhodiv-derzhavnoho-nahliadu-kontroliu-ministerstvom-osvity-i-nauky-ukrainy-na-2025-rik> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 19.Про затвердження Річного плану здійснення заходів контролю (нагляду) Державною службою якості освіти на 2025 рік: наказ ДСЯО України від 25.11.2024 № 1234. Державна служба якості освіти України. Офіційний сайт. Плани та звіти. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/plani-ta-zviti/?pg-plans=5> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 20.Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планових заходів державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері вищої освіти : наказ МОН України від 22.02.2019 № 239. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0278-19#Text> (дата звернення: 15 серпня 2025 року)
- 21.Сорока Л. В. Державний нагляд і контроль як основа адміністративно-правового забезпечення та реалізації державних гарантій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 173–177. DOI: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/28>.
- 22.Яценко Ф. П. Поняття та особливості нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Наше право*. 2021. № 3. С. 212–217. DOI: [10.32782/NP.2021.3.32](https://doi.org/10.32782/NP.2021.3.32).
- 23.Ákos Cserny; João Casqueira Cardoso Regulation and enforcement of educational rights and obligations in Hungary. *Ensaio: Avaliação e Políticas Públicas em Educação*. 2021. № 29 (110). P. 114–132. DOI: <https://doi.org/10.1590/S0104-40362020002802728>
- 24.Tuncay Yavuz Ozdemir and Ramazan Yirci A Situational Analysis of Educational Supervision in the Turkish Educational System. *Educational Process: International Journal*. 2015. Vol. 4. Issue 1–2. P. 56–70. DOI: [10.12973/edupij.2015.412.5](https://doi.org/10.12973/edupij.2015.412.5).

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції 01.10.2025
Стаття рекомендована до друку 19.11.2025

Переглянуто 05.11.2025.
Опубліковано 30.12.2025

S.V. VASYLIEV

Candidates of law, Associate Professor, Associate Professor
of Department of history, archaeology
and humanities of Municipal establishment

e-mail: Stas.vasilev.83@ukr.net ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1470-4426>
Kharkiv humanitarian-pedagogical academy
Kharkiv, 61000, Rustaveli Avenue, 7

G. I. FININ

Doctor of Philosophical Science, Professor, Professor
of Department of history, archaeology
and humanities of Municipal establishment

E-mail: finingorgiy@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7437-2996>
Kharkiv humanitarian-pedagogical academy
Kharkiv, 61000, Rustaveli Avenue, 7

LEGAL REGULATION OF STATE SUPERVISION IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION

ANNOTATION. The scientific article is devoted to determining the legal principles of state supervision in the sphere of higher education. The norms of legislative and by-laws regulating state supervision and educational activities are studied. The works of scientists who studied the features of state supervision in various economic spheres are analyzed. During the preparation of the article, both general scientific and specialized legal research methods were employed. The purpose of this study is to identify the characteristics of legal regulation governing state supervision in the field of higher education.

It is proposed to define state supervision in the sphere of higher education as the activity of authorized bodies to identify and prevent violations of the requirements of legislation on higher education, which is carried out within the limits of their powers and in the procedure specified by Ukrainian legislation.

The features of legal regulation of state supervision in the sphere of higher education are established: the powers to exercise state supervision in higher education institutions are granted to the Ministry of Education and Science of Ukraine and the State Education Quality Service of Ukraine; supervision over compliance with licensing conditions for educational activities is carried out exclusively by the Ministry of Education and Science of Ukraine; special criteria have been established by which the degree of risk from conducting economic activities in the sphere of higher education is assessed; special requirements have been determined for the content of a unified act drawn up as a result of a planned measure of state supervision in the sphere of higher education. It is emphasized that the grounds for unscheduled inspections of the State Supervision Service of Ukraine are established not by the legislation on state supervision, but by the legislation on education.

It is proposed to make certain amendments to the current legislation to improve the legal regulation of state supervision in the sphere of higher education: to delimit the subject of state supervision of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the State Supervision Service of Ukraine in higher education institutions; to develop and approve a special procedure for conducting unscheduled inspections of higher education institutions of the Ministry of Education and Science of Ukraine; to determine whether the educational ombudsman has the right to run scheduled or unscheduled inspections of higher education institutions by the legislation on state supervision in the sphere of economic activities.

KEY WORDS: *state supervision, legal regulation, higher education, inspection, authorized body, higher education institution.*

REFERENCES

1. Bondarenko V. A., Pustova N. O. (2018). The main functions of supervision and control in the sphere of education in Ukraine. Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs, 3, 119–128. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/issue/view/28/25> (in Ukrainian)
2. Bondarenko V. A., Yesimov S. S. (2018). Principles of organization and implementation of state supervision and control in the sphere of education. Socio-legal studies, 2, 32–38. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2018-2-32-38> (in Ukrainian)
3. Bortnyak K. V. (2022). Theoretical understanding of the state's control and supervisory function in the field of science. Academic Visions, 14, 35–46. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7737235>. (in Ukrainian)
4. Gorbova N. A. (2019). The nature of state control (supervision) and the genesis of its legislative definition. *Law and public administration*, 1 (34), Volume 1, 37–42. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_1/8.pdf (in Ukrainian)
5. Hrytsenko G. M., Solodchenko S. V. (2023). Dynamics of supervision (control) of regulation of economic activity by state bodies. *Current problems of law: theory and practice*, 1 (45), 41–54. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-41-54>. (in Ukrainian)

6. Some issues of state supervision (control) in the field of preschool, out-of-school, professional (vocational and technical), professional pre-higher, higher education: Order of the Ministry of Education and Science of 11/22/2022 № 1050. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0245-23#Text> (in Ukrainian)

7. Kushnir S. M. (2017). State control in the sphere of higher education: foreign experience of legal regulation and ways of its borrowing for Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*, 9, 129–140. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/28.pdf> (in Ukrainian)

8. Regulations on the Ministry of Education and Science of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 16.10.2014 № 630. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text> (in Ukrainian)

9. Regulations on the State Education Quality Service: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 14.03.2018 № 168. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п#Text> (in Ukrainian)

10. On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Sphere of Economic Activity: Law of Ukraine dated 05.04.2007 № 877-V. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (in Ukrainian)

11. On Education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 №. 2145-VIII. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian)

12. On Higher Education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 1556-VII. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (in Ukrainian)

13. On licensing of types of economic activity: Law of Ukraine dated 02.03.2015 № 222-VIII. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (in Ukrainian)

14. On approval of the list of licensing bodies and recognition of certain resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine as invalid: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.08.2015 № 609. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-п#Text> (in Ukrainian)

15. On approval of the Licensing Conditions for conducting educational activities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30.12.2015 № 1187. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п#Text> (in Ukrainian)

16. On approval of the criteria by which the degree of risk from conducting economic activities in the field of educational activities subject to licensing is assessed and the frequency of implementation of planned state supervision (control) measures by the Ministry of Education and Science, regional, Kyiv City State Administrations is determined: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 31.10.2018 (in Ukrainian)

17. № 902. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2018-п#Text> (in Ukrainian)

18. On approval of the criteria by which the degree of risk from conducting economic activities in the field of higher education is assessed and the frequency of planned state supervision (control) measures by the State Education Quality Service is determined: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 21.11.2018 № 982. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/982-2018-п#Text> (in Ukrainian)

19. On approval of the Annual Plan for the Implementation of Control (Supervision) Measures by the Ministry of Education and Science of Ukraine for 2025: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 29.11.2024 № 1683. Ministry of Education and Science of Ukraine. Official website. Regulatory and legal acts. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-richnoho-planu-zdiisnennia-zakhodiv-derzhavnoho-nahliadu-kontroliu-ministerstvom-osvity-i-nauky-ukrainy-na-2025-rik> (in Ukrainian)

20. On the approval of the unified form of the act, which is based on the results of the planned visits of the sovereign supervision (control) to ensure that the subject of the state is able to achieve legislation in the sphere of high light: the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 02.22.2019 № 239. Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0278-19#Text> (in Ukrainian)

21. Soroka L. V. (2020). State supervision and control as the basis of administrative and legal support and implementation of state guarantees. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series «Legal Sciences»*, 31 (70), 4, 173–177. DOI: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/28>. (in Ukrainian)

22. Yatsenko F. P. (2021). The concept and features of supervision (control) over the quality of educational services provided by higher education institutions with specific learning conditions. *Our Law*, 3, 212–217. DOI: 10.32782/NP. 2021.3.32. (in Ukrainian)

23. Ákos Cserny; João Casqueira Cardoso Regulation and enforcement of educational rights and obligations in Hungary. *Ensaio: Avaliação e Políticas Públicas em Educação*. 2021. № 29 (110). P. 114–132. DOI: <https://doi.org/10.1590/S0104-40362020002802728>

24. Tuncay Yavuz Ozdemir and Ramazan Yirci A Situational Analysis of Educational Supervision in the Turkish Educational System. *Educational Process: International Journal*. 2015. Volume 4. Issue 1–2. P. 56–70. DOI: 10.12973/edupij.2015.412.5

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

The article was received by the editors 01.10.2025

The article is recommended for printing 19.11.2025

The article was revised 05.11.2025

This article published 30.12.2025